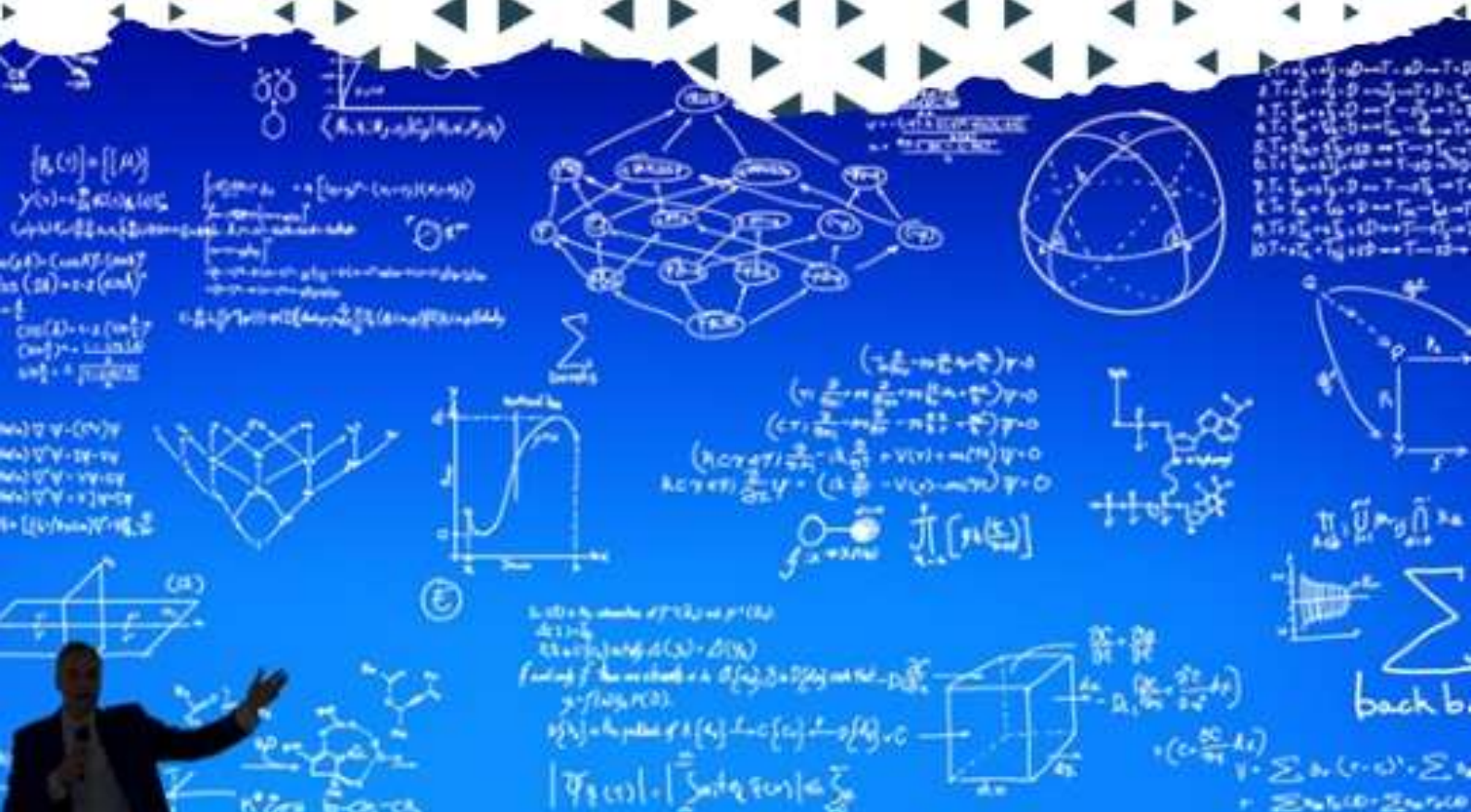

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

+998335668868

<https://innoworld.net>

Google Scholar doi

zenodo

OpenAIRE

2025

**«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI**

**«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2025-YIL № 5-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI**

**ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION**

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

**Academic
Resource
Index
ResearchBib**

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

**Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishga
yo'naltirilgan mashqlar tizimini takomillashtirish (o'qish savodxonligi
darslari misolida)**

R.M.Nazirova

FarDU magistr 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar tizimi batafsil tahlil qilinadi. Matnda so'z boyligini oshirish, hikoya tuzish, fikr bildirish, tinglab tushunish va intonatsiya mashqlari orqali o'quvchilarning nutq ko'nikmalarini shakllantirish usullari keltirilgan. Shuningdek, interaktiv va o'yin shaklidagi mashqlar, individual yondashuv va texnologiyalardan foydalanish kabi qo'shimcha tavsiyalar ham berilgan. Tizim o'qish savodxonligini oshirish va og'zaki nutqni kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: og'zaki nutq, boshlang'ich sinf, so'z boyligi, hikoya tuzish, fikr bildirish, tinglab tushunish, intonatsiya, o'qish savodxonligi, interaktiv mashqlar, ijodiy tafakkur.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirish uchun ishlab chiqilgan mashqlar tizimi bir necha asosiy yo'nalishlardan iborat bo'lib, ularning har biri o'quvchilarning so'z boyligini oshirish, fikr ifodalash, muloqot va tinglab tushunish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

1. Og'zaki so'z boyligini oshirish mashqlari

Bu mashqlar o'quvchilarda so'z boyligini shakllantirish, turli tushunchalarni aniq ifodalash va fikrni mantiqan bog'lashga yordam beradi. Masalan, o'quvchilarga sinonim va antonimlar bilan ishlash, ya'ni bir so'zning o'xshash yoki qarama-qarshi so'zlarini topish vazifalari beriladi. Shu bilan birga, rasm asosida so'z topish mashqlari ham samarali hisoblanadi: o'quvchi ko'rsatilgan rasmni o'z so'zlari bilan tasvirlaydi, voqeani izohlaydi. "So'z zanjiri" mashqlari — oldingi aytilgan so'zdan keyingi so'zni topish orqali nutqni rivojlantirish — tezkor fikrlash va so'z boyligini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, kategoriya mashqlari (mevalar, hayvonlar, ranglar va hokazo) va so'z yaratish mashqlari orqali o'quvchilar nutqini yanada boyitish mumkin.

Hikoya tuzish va matn asosida fikr bildirish mashqlari

O'quvchilar qisqa matnni o'qib, mazmuni bo'yicha savol-javoblar orqali tushuntirishga harakat qiladi. Shu bilan birga, hikoyaning bir qismini o'quvchi davom ettiradi, bu ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. Rol o'ynash orqali o'quvchilar hikoyadagi personajlar nutqini jonlantirib, o'z ifodalarini mustahkamlashadi. Shu tarzda o'quvchi matnni faqat o'qib tushunish bilan cheklanmay, uni jonli tarzda tasvirlay oladi. Bundan tashqari, voqealarni ketma-ketlikda joylash va "Qayerda va nima bo'ldi?" mashqlari orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish mumkin.

Fikr bildirish va muloqot mashqlari. O'quvchilar matn yoki rasm bo'yicha "Menimcha..." shaklida o'z fikrlarini bildiradi. Juftlik va guruhlarda savol-javob mashqlari o'quvchilarni bir-biri bilan faol muloqot qilishga undaydi, suhbatni davom ettirish va o'z fikrini aniq ifodalash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Munozara va bahslashish mashqlari, shuningdek, o'quvchilarning o'z fikrini himoya

qilish va boshqalarning fikrini tinglash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Savol topish mashqlari esa o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi va nutqni shakllantiradi.

Tinglab tushunish mashqlari. O'quvchilar qisqa hikoyani tinglab, asosiy so'zlar, voqealar va tafsilotlarni ajratib olishni o'rganadi. Keyin savol-javob orqali hikoya mazmunini tushuntiradi. Tinglangan matnni qayta aytish va auditoriyaga tushuntirish mashqlari o'quvchilarning eslab qolish va diqqat ko'nikmalarini oshiradi. Shu bilan birga, voqealarni ketma-ketlikda joylash mashqlari mantiqiy fikrlashni mustahkamlashga yordam beradi.

Intonatsiya va ifodali o'qish mashqlari. O'quvchilar matnni turli ohanglar va hissiyot bilan o'qish orqali nutqni jonlantiradi. Dialoglarni o'qish, qahramon hissiyotlarini ta'kidlash va turli ohanglardan foydalanish mashqlari nutqni ifodali qiladi. Ritmik va she'riy matnlarni o'qish orqali talaffuz, ritm va intonatsiya ko'nikmalari shakllanadi. Ovoz bilan tasvirlash mashqlari voqea, harakat va holatni ifodalashga yordam beradi.

Qo'shimcha samarali usullar. Mashqlarni individual yondashuv asosida sozlash, har bir o'quvchining nutq darajasiga qarab mashqlarni moslashtirish. Vizual yordamlar — rasmlar, kartochkalar va qisqa videolar orqali nutqni jonlantirish. Mashqlarni o'yin shaklida o'tkazish, masalan, "So'z zanjiri", "Kim tez topadi?" kabi interaktiv o'yinlar orqali motivatsiyani oshirish. Mashqlarni qisqa va tez-tez takrorlash orqali mustahkamlash. O'quvchilarning og'zaki nutqdagi ijobiy o'zgarishlarini darhol maqtash va rag'batlantirish. Shuningdek, texnologiyalardan foydalanish — audio yozuvlar, multimediyaviy materiallar va interaktiv ilovalar orqali mashqlarni yanada boyitish. O'quvchi blogi yoki jurnal orqali fikrlarni yozma va og'zaki ifodalashni birlashtirish, ijodiy loyihalar orqali nutqni amaliy tarzda rivojlantirish ham samarali hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar tizimi kompleks tarzda so'z boyligini oshirish, fikr ifodalash, muloqot va tinglab tushunish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mashqlar turli yo'nalishlarda — so'z boyligini oshirish, hikoya tuzish, fikr bildirish, tinglab tushunish va intonatsiya mashqlari orqali o'quvchilarning nutq qobiliyatini rivojlantiradi. Interaktiv va o'yin shaklidagi mashqlar, individual yondashuv va texnologiyalardan foydalanish tizim samaradorligini oshiradi. Shu tarzda ishlab chiqilgan mashqlar tizimi nafaqat og'zaki nutqni rivojlantiradi, balki o'qish savodxonligi darslarining sifatini sezilarli darajada yaxshilashga imkon beradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonov, O. (2018). *Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Karimova, L. (2020). *O'qish savodxonligini oshirish metodikasi*. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
3. Rasulov, M. (2017). *Boshlang'ich sinfda og'zaki nutqni rivojlantirish usullari*. Toshkent: Ilm-fan nashriyoti.
4. Sultonova, G. (2019). *Maktab yoshidagi bolalarda so'z boyligini oshirish metodikasi*. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.

